

Сидоренко В.В. Акмеограма як засіб самооцінювання й професійного саморозвитку педагогічних працівників протягом міжтестастійного циклу / В. Сидоренко // матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Особливості впровадження Національної рамки кваліфікацій у післядипломну освіту», м. Київ, 26 листопада 2015 р / режим доступу: сайт ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України <http://umo.edu.ua>.

АКМЕОГРАМА ЯК ЗАСІБ САМООЦІНЮВАННЯ Й ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПРОТЯГОМ МІЖТЕСТАСТІЙНОГО ЦИКЛУ

Сидоренко В.В., доктор педагогічних наук, кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри філософії освіти і освіти дорослих ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

В умовах сучасного етапу цивілізаційного розвитку людства (глобалізація, інтеграція, інформатизація) відбувається переосмислення змісту й фундаментальних засад професійної підготовки і перепідготовки педагогічних працівників у системі післядипломної освіти, що спрямована на формування **еліти інформаційного суспільства**, тобто високоерудованих та конкурентоспроможних фахівців, які здатні забезпечувати випереджувальність розвитку країни, готові виконувати роль консолідаторів нації, активно зреалізовувати освітні проекти національного масштабу, витримувати конкуренцію на європейському та світовому ринку освітніх послуг тощо.

Підготовка компетентного працівника, акмепрофесіонала в умовах післядипломної освіти передбачає розроблення соціально й професійно значущих орієнтирів, певних акме-регуляторів неперервного розвитку педагогічної майстерності, конкретизацію професійно-кваліфікаційних вимог із переліком інноваційних ролей і функцій, обґрунтування перспективних моделей, форм, метатехнологій навчання дорослих протягом життя. Проте аналіз існуючих моделей і схем оцінювання професійно-педагогічної діяльності педагогічних і управлінських кадрів засвідчив недовірність їх для процедур вимірювання, корекції та професійного розвитку на всіх етапах міжтестастійного циклу. Більшість із них не є кваліметричними, тобто в них лише спорадично описано вимоги до професійної діяльності педагогічних працівників, але чітко не визначено інструментарій для вимірювання, методичні й технічні прийоми, показники і

критерії, за якими можна прозоро оцінити наявність тих чи інших ознак. Також відсутній чіткий алгоритм дій для дослідження професійної акмеодинаміки за допомогою спеціально розроблених і адаптованих до умов післядипломної освіти методик вивчення, аналізу й подальшого коригування. Недостатньою виявляється діагностична компетентність самих педагогічних працівників для розв'язання типових діагностико-педагогічних завдань відповідно до методології та методики психолого-андрагогічної діагностики.

Засобом стимулювання й перманентного моніторингу розвитку педагогічної майстерності вчителя, що забезпечує цілісність процесу підготовки конкурентоздатного на ринку освітніх послуг фахівця, є **акмеограма**. На відміну від професіограми, де фіксуються вимоги до професійної діяльності й особистості фахівця (психофізичні якості), необхідні для виконання типових професійних завдань, акмеограма уможливує формування спеціаліста інформаційного суспільства як *суб'єкта власного саморозвитку* до рівня найвищих досягнень, який готовий мобільно, продуктивно й творчо вирішувати інноваційні освітні завдання, обирати шляхи професійно-особистісного розвитку за індивідуальною освітньою траєкторією.

Акмеограма включає аналіз видів професійно-педагогічної діяльності, її мети, мотивів, засобів, структуру, функції, алгоритми дій і операцій, опис акмеологічних інваріантів у суб'єктивних характеристиках професійної діяльності, в її якостях, що забезпечує поступальний розвиток, професійне самовдосконалення спеціаліста, його просування до високих рівнів професіоналізму (за А.О. Деркачем, А.К. Марковою, С.С. Пальчевським). Акмеограма завжди індивідуальна, складається для конкретного фахівця й спрямована на його індивідуальний розвиток педагогічної майстерності з урахуванням умов і акмеологічних (об'єктивних і суб'єктивних) чинників. У типовій схемі акмеограми є розділи, що відносяться до рівня *загального* (підструктури професійної кваліфікації, загальних акмеологічних інваріантів педагогічної майстерності), *особливого* (підструктури спрямованості особистості,

специфічних акмеологічних інваріантів педагогічної майстерності), *одиночного* (підструктури здібностей, характерологічних особливостей, моральних якостей).

За допомогою акмеограми розроблена **комплексна акмеологічна система оцінювання, корекції, моделювання й розвитку професійного акме суб'єкта професійної діяльності** як усвідомлений рух педагога до професійного оптимуму (еталона), що дозволяє на основі самопізнання визначити джерело, рушійну силу саморозвитку, самовдосконалення й самотрансценденції. Акмеограма включає *таксономію педагогічних цілей професійно-педагогічної діяльності, професійно-кваліфікаційні й особистісні вимоги до педагогічного працівника, професійні функції* (інформаційну, діяльнісну, креативну, розвивальну), які корелюють із знанневими, умінневими, поведінковими, ціннісно-мотиваційними компетенціями (в основі – модель розвитку компетентності спеціаліста Леклерка), *професійно-педагогічні ціннісні орієнтації* (загальнопедагогічні, особистісно-розвивальні, предметно-діяльнісні, професійно-прагматичні та ін.), *педагогічні спеціальні здібності* (професійно-комунікативні, творчі, перцептивні, організаторські, сугестивні та ін.), *професійні якості* (мотиваційні, інтелектуальні, екзистенціональні та ін.).

В акмеограмі виділено й охарактеризовано критерії і показники, що цілковито відбивають структурно-функціональні, змістові компоненти процесу розвитку педагогічної майстерності вчителя в системі післядипломної освіти та за якими можна об'єктивно спостерігати акмединаміку в професійно-діяльнісній, індивідуально-особистісній та мотиваційно-рефлексивній сферах.

Професійно-діяльнісний критерій розвитку педагогічної майстерності конкретизовано за такими макропараметрами: *гуманістичність*, що окреслює особистісно зорієнтовану, дитиноцентричну, суб'єкт-суб'єктну спрямованість професійно-педагогічної діяльності, створення диференційованого комунікативно-ситуативного освітнього простору для гармонійного розвитку особистості відповідно до сенситивних періодів вивчення навчального предмета; *нова якість професійно-педагогічної дії*, що дозволяє простежити поєднання цільового, змістового, процесуального, ціннісно-світоглядного,

результативного аспектів професійно-педагогічної діяльності вчителя, модернізацію компонентів педагогічної системи (навчально-виховних цілей, змісту), вироблення самобутньої, ексклюзивної системи педагогічних дій, індивідуально-творчого стилю, створення авторської системи діяльності, персонал-технології та ін.; *професійно-педагогічна компетентність*, що передбачає комплексне поєднання ґрунтовних, систематичних знань, професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій; *акмелінгвітична культура*, що окреслює культуру мислення й мовлення вчителя, вироблення індивідуального мовного стилю та ін.; *продуктивність професійно-педагогічної діяльності й системність*, що слугує для визначення результату нової якості, індивідуального творчого внеску в розвиток професійно-педагогічної сфери; *педагогічна творчість*, що зумовлена змістом професійно-педагогічної діяльності вчителя та охоплює його широкий кругозір, пізнавальні інтереси, ініціативність, творчий досвід, активну професійну позицію, високу самоорганізацію, здатність до педагогічної імпровізації; *інноваційність*, що уможливорює визначення рівня технологічної культури вчителя, якість упровадження в систему роботи інноваційних підходів, технологій, методів, прийомів, внесок у культуру професійної спільноти та ін.

Індивідуально-особистісний критерій включає ціннісно-смісловий професійний простір, спеціальні педагогічні здібності, професійно важливі й особистісні якості педагогічного працівника, зокрема педагогічну щирість і чесність, духовність, гуманність, доброзичливість, національну гідність, інтелігентність, інтелектуальну культуру, тактовність, самокритичність тощо.

Мотиваційно-рефлексивний або акмеологічний критерій педагогічної майстерності вичерпно розкривається через макропараметр *акмеологічності*, що зорієнтований на виявлення акмединаміки педагогічної майстерності вчителя в умовах післядипломної освіти, його професійно-особистісний розвиток, неперервне самовдосконалення протягом міжкатегоріального циклу, збагачення компетентнісного досвіду новим професійно значущим змістом та ін.

Відповідно до розроблених критеріїв виділено **рівні розвитку педагогічної майстерності вчителя в системі післядипломної освіти**, що визначаються не тільки за ступенем сформованості компонентів і критеріїв їх прояву в педагогічній діяльності, але з урахуванням поступового ускладнення, розширення і варіювання сфер діяльності, зростання складності вирішуваних професійних завдань, підвищення ролі особистості педагога. Причому професійно-діяльнісний, особистісний та мотиваційно-рефлексивний критерії мають різний ступінь прояву на певних етапах професіогенезу, тобто в періоди професійного становлення, розвитку, удосконалення, актуалізації, що безпосередньо корелюються з рівнями педагогічної майстерності, зокрема *репродуктивним, оптимальним, досконалим, продуктивно-технологічним (інноваційно-перетворювальним)*.

В акмеограмі кожен показник виділених критеріїв оцінюється за 12-бальною шкалою залежно від рівня сформованості та реалізації в професійно-діяльнісній, індивідуально-особистісній та мотиваційно-рефлексивній сферах. **Освітні індикатори** (від англ. *indicator* – індикатор, показник) схарактеризовано як теоретично неподільні в конструкті методики елементарні емпіричні показники, на підставі вимірювання яких за допомогою запитань, тестових завдань, фіксованих одиниць спостереження визначаються педагогічні діагнози, тобто висновки про реальний стан розвитку педагогічної майстерності вчителя, що ґрунтуються на узагальнювальній інформації, зібраної за допомогою різноманітних діагностичних методик. Індикаторами критеріїв, що відтворюють певну властивість досліджуваного об'єкта, визначено такі: репродуктивний рівень (1-3 бали), оптимальний (4-6 балів), системно-моделювальний (7-9 балів), продуктивно-технологічний або інноваційно-перетворювальний (10-12 балів). При цьому враховується прояв інноваційності, творчості, системність роботи педагогічного працівника протягом усього міжтестастаційного циклу, результативність професійно-особистісного розвитку. Рівень педагогічної майстерності вираховується щорічно за формулою:

$$P_{\text{ПМ}} = \frac{\text{сума набраних балів за макропоказниками}}{\text{максимально можлива кількість балів}} \times 100$$

де $P_{\text{ПМ}}$ – рівень педагогічної майстерності.

В умовній критеріальній шкалі *продуктивно-технологічний* рівень розвитку педагогічної майстерності ($P_{\text{ПМ}}$) становить від 75 % до 100 %; *досконалий* $P_{\text{ПМ}}$ – від 50 % до 75 % від теоретично можливих 100 %; *оптимальний* $P_{\text{ПМ}}$ – від 25 % до 50 %; *репродуктивний* $P_{\text{ПМ}}$ – до 25 % від можливих 100 %. Акмединаміка розвитку педагогічної майстерності вчителя визначається сумарно з урахуванням виділених критеріїв, макропараметрів, рівнів і кількісних індикаторів їх оцінювання. Суттєвим індикатором зростання педагогічної майстерності є показник акмединаміки ($A_{\text{ДПМ}}$), тобто позитивного або негативного професіогенезу педагогічного працівника протягом усього міжтестастаційного циклу, що вираховується за формулою:

$$A_{\text{ДПМ}} = P_{\text{ПМ5}} - P_{\text{ПМ1}}$$

де $A_{\text{ДПМ}}$ – динаміка змін педагогічної майстерності вчителя; $P_{\text{ПМ5}}$, $P_{\text{ПМ1}}$ – індикатори рівня педагогічної майстерності відповідно на 5-ому та 1-ому роках вимірювання. Якщо $A_{\text{ДПМ}}$ становить більше 20 %, то спостерігаємо *перспективно-продуктивну акмединаміку* розвитку педагогічної майстерності (ПП), $A_{\text{ДПМ}}$ становить від 10 % до 20 % – *перспективно-перфекційну акмединаміку* розвитку педагогічної майстерності (ПО), $A_{\text{ДПМ}}$ – від 0 до 10 % – *сталу акмединаміку* (С), $A_{\text{ДПМ}}$ – менше 0% – *регресивну акмединаміку* (Р). На основі отриманих на кожному етапі міжтестастаційного циклу результатів кожному педагогічному працівнику надається адресна допомога, моделюється й зреалізовується індивідуальна освітня траєкторія професійно-особистісного вдосконалення відповідно до професійних мотивів, запитів, утруднень.

Отже, акмеограма уможлиблює підготовку конкурентоздатного спеціаліста в системі післядипломної освіти як суб'єкта власного професійно-особистісного розвитку, який здатний мобільно реагувати на цивілізаційно-історичні й освітні імперативи, готовий продуктивно й творчо вирішувати інноваційні завдання, обирати шляхи досягнення акме-вершин педагогічної майстерності за індивідуальною освітньою траєкторією.

Список джерел

1. Сидоренко В.В. Положення «Про педагогічний коучинг у системі післядипломної освіти» / В.В. Сидоренко. – Донецьк: Витоки, 2014. – 63 с.
2. Sydorenko V.V. Zasady naukowo-metodyczne rozwoju mistrzostwa pedagogicznego nauczyciela języka ukraińskiego i literatury w wykształceniu podyplomowym / V.V. Sydorenko // Nauka i Studia : Sp. z o.o.: pedagogiczne nauki. – 2013. – № 15(83) – P. 55-59.